

Nektere misli zastran vrtnarstva — drugim nasprotne.

Že skoraj 40 let se s sadnim drevjem ukvarjam, posebno pa poslednje leta. Marsikaj sem pri tem zvedil, kar se ne sklada z navadami družih sadjorejcev, ki se po stari šegi obnašajo, in skoraj bi rekel, da tudi z mojimi ne, ki sem jih imel od svojih mladih dni. Naj tedaj povem to in uno.

Za drevesnice ali vrtne šole — pravijo navadno — je dobra tudi le srednja ali celó slaba zemlja; drevesce, ki ni nič dobrega vajeno, se toliko bolje ponaša potem, ako pride v dobro zemljo iz vrtne šole. — Moje skušnje me drugač učijo. Če že iz mladega mora drevesce hirati v slabi zemlji, ne pride nikdar več k pravi moči. Zato svetujem tudi za drevesnice dobro zemljo. To moje priporočilo se je prav dobro obneslo in sicer tudi pri reji gojzdnega drevja.

Trdil sem vselej pa trdim še zdaj, da prva in najboljša umetnost vsacega vrtnarja v tem obstoji, da je v stanu močnega, zdravega, z gostimi koreninami in spešno rastečega divjaka zrediti, tako, da nima ničesa divjega nad sabo. S tem nasprotujem tistim, kateri divjaku še le takrat nekoliko pazljivosti in skrbí namenijo, kadar se ima v drevesnico za požlajenje presaditi.

Večkrat sem se jezil, da se mlade drevesce dostikrat po 8 do 10 let in dostikrat še dalje po drevesnicah prezajo. Bolehajo že v drevesnici in ne bodo za prihodnost piškavega oreha vredne. Pri drevesih se mora na to paziti, da hitro rastejo, in da se ne redé v drevesnicah čez 5 do 6 let.

Divjice ali tako imenovani koreninini odrastki (Auslaufer) so prava reva v drevesnicah, in vselej sem zahteval jih od starih češpljevih dreves trebiti, pa ne za rejo jih jemati in saditi in na-nje breskev, marelice ali pa žlanih sliv cepiti. In kar sem večkrat od divjice prerokoval, se je res tudi kmali kmali, pa le v škodo naših vrtov zgodilo. Kmali bi nobene češplje več ne bilo in posušene češplje bi bile neizrečeno drage, če bi se ne bile v veliki naglosti češpljeve drevesnice napravile.

Ravno tako nam tudi hruševih divjakov zelo zlo pri-manjkuje. Akoravno se pečke posejejo, vendar po malo kalijo, in pri vsem tem se slabo ponašajo. Zato sem nasvetoval že z velikim pridom marsikteremu sadjorejcu hruševe pečke v parinke (Mistbeete) sejati in jih v njih do jeseni pustiti, in hvalo mi je vedil; na tem potu se ne samo lepi in zdravi hruševi divjaki priredé, ampak takošni divjaki drugod vsejane drevesca za 2 do 3 let v rasti prehité.

Pogostoma se trobi gospodarjem, da sadje na severnih brežinah ne rodi, zato naj se drevesa na take kraje ne sadijo. Jez pa trdim temu ravno nasprotno, opiraje se na mnoge skušnje, in pravim, da so ravno severne brežine za sadjorejo najgorši in najpripraviši svet. Te misli je veliko sadjorejcev na Nemškem. Iz „Tedn. čes. gosp.“

Kupčijsko.

Bombaž (pavola), njegova obrtnija in cena bombažastega blaga.

Spisal V. C. Zupan.

Vse ob pravem času! — Da! lahko je to rečeno; al lahko ni vediti vselej, kdaj je pravi čas za to ali uno. Vendar mislim, da sem ga precej zadel, ko sem danes po peresu segel, da dragim svojim rojakom, bratom Slovencom, po svoji moči nekoliko razjasnim te reči, ki sem jih svojemu pisu na čelo postavil.

Bombaževina je čedalje dražja, kar se je vojska amerikanska unela; to dela velik hrup po vsem kupčijem

svetu — in po pravici, zakaj višja cena pavole podražila je tudi drugo blago: volnato in platneno. Kramarji in drugi ljudje, ki kupujejo bombaževino, se čudijo in tožijo: odkod naenkrat tolika dragina tega blaga, pa si ne vejo pravega razjasnila.

Jez kot trgovec bi tedaj mogel prav za prav začeti svoj spis s tem, da bi povedal uganjko oni zastavici; al ker pregovor naš domači pravi, da „lupino pregrizi, ako te mika jedro“, se tudi jez hočem držati tega vodila, in preden dokažem: odkod dragina današnja, hočem bravcom svojim najpred povedati: odkod bombaž ali pavola, ker ta pot nas bo naravnost peljala k ložjemu spoznanju prvega vprašanja.

Bombaž je stvar, ktero nam dajejo nekatere rastline, ki spadajo ali v vrsto drevja (zato so po nemškem „Baumwolle“ pri nas skovali „pavola“*), ali v vrsto grmovja ali zeliša. Naj po Mac-Culloh-u podam svojim bravecom kratek popis tega rastlinja.

Čas, kdaj so ljudje dobiček bombaža prvokrat spoznali, in kdaj ga pridelovati začeli, se ne dá natanko dokazati. Prvi znajdniki Amerike so ob prihodu v ta novi svet že našli sadišča bombažove in dobili tkanino (bombaževino). Znano je tudi, da so že stari Grki in Rimci bombaževino posebno za duhovne oblačila po mnogih ovinkih in za visoko ceno v svoje dežele dobivali; al poznali te rastline niso. Indija — pravijo — je zibel bombaža, pa tudi obrtnijstva njegovega.

Ime Cotton — kakor Dickens piše v svoji knjigi „All the Year round — je bilo na Angležkem že davnej pred navadno, preden so še poznali bombaž in delali bombaževino. Pred 500 leti so vsakemu volnatemu blagu rekli cotton. V 14. stoletji, pod kraljem Eduardom III. se je naselila pešica Nemcov v takrat še celó majhnem Manchester-u, pa je predla volno in tkala, in 200 let se je to blago imenovalo cotton, cot, cottage; cotton in pa francozki côte so brž ko ne enega izvira. Še le 250 let pozneje je bombaž (Gossypium) prišel iz Turčije na Angležko; Angleži so začeli različno blago zdaj delati iz njega in ime cotton je odsihmal ostalo samo za bombaž in bombaževino. Brž ko ne izvira to ime iz arabskega kutu.

Bombaž, kateri se dá za prejo porabiti, se le od rastline prideluje, ki se prav za prav bombaževca (Gossypium herbaceum) imenuje. Mnoge druge plemena visocih dreves vročega podnebja dajejo tudi laske bombažu ali svili podobne; toda njih nitke so prekratke in prepuste za prejo in tedaj niso obratane za obrtnijo. Slavni botanikar Linné šteje med plemena bombaževske (Gossypium) 5, drugi pa celó 10 različnih sort te rastline, ktera ima to lastnost, da se rada zvrže.

Najimenitnejše so:

1. Zelišna sorta (Gossypium herbaceum) najbolj koristna in najbolj obratana, enoletna rastlina, ki zraste do 3 čevlje visoka, in ima temno-zelene peresa na kosmatem stebelu. Cvetje njeno je blede-rumeno; kadar pa odpade cvetje, se pokaže trivoglat mešiček ali zapórek, v katerem je seme skrito. Zapórek ta, lešnikove debelosti, je najpoprej zelen, pri zorenju rujav; ko se začne bombaž v njem napihovati in razprostirati, se razpoči mešiček in pokaže se klobčič sneženo-bele ali pa rumenkaste pavole, kateri se drži semenskih zrn. V vročih deželah, kjer se cvetje s sadom vred ob enem prikaže in se beli klobčiči menjajo z rumenim cvetjem ter se na temno-zelenih peresih zibljejo, je bombaževno polje čudovito lepega pogleda.

Seme bombaževno se seje vsako leto mesca marca, aprila ali maja v Indii, kjer sploh ta rastlina ljudem ne prizadeva veliko skrbí, ali se pa z roko sadi.

*) Bombaž imenujejo Srbi pamuk. Poljaki bavečna, Angleži „Cotton“, Francozi „coton“, Italijani Bumbagia.